Сарсын—Чурапчы сэлиэнньэтигэр

УЛУУС ТЭРИЛЛИБИТЭ 70, УЛУУ КЫАЙЫЫ 55 СЫЛЛАРЫГАР

АНАММЫТ ӨРӨГӨЙ ЫҺЫАҒА

САНА ОЛОХ

ЧУРАПЧЫ УЛУУЬУН ХАҺЫАТА

ХАҺЫАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

№ 69 (8514). 2000 сыл. Бэс ыйын 20 күнэ. Онтуорунньук. Сыаната—1 солк. 10 харчы.

Эҕэрдэлиибит!

Улуус бары олохтоохторун, күнду ыалдьыттарбытын сарсын ыһыллар Өрөгөй ыһыаҕынан итиитик эҕэрдэлиибит!

Быйылгы ыһыахтар улуусбут 70 сылын, немецкэй-фашистскай талабырдьыттартан Аҕа дойдуну көмүскүүр Улуу сэриитэ кыайыыбыт 55 сылын туолуулларытыгар анаан үрдүк өрөгөйдоохтук, үөрүүлээхтик-көтүүлээхтик өтөөрыллаллар. Бүһиги бу күн олохпутутар, үлэбититигэр-хамнаспытыгар туох ситиһиллибитин көрүнэбит, иниики саҥа кирбиилэрбитин болжаныыбыт.

Самаан сайын салаллан кэлбитинэн саамай кымыстаах чороову көтөҕөн кэрэ кэскилбитин, кэлэр күннэрбитин түстүүбүт. Уохтаах кымыһы үймахтаан, ыһыах көрүгэр-нарыгар көхтөөхтүк ыытан, оонньоон-көрүлээн, сыиньаан баран күөх от күрөҕэр—от хомуурдар хоннохтоохтук кыриэхпит, сүөһүбүт-аспыт далаҕэрин, олохпут уйгуланарын туһугар өссө күүрэн ылсыахпыт.

Сылы тургунча бэрэ сыдьаанныннаах үлэҕэ-хамнаска улуусбут үлэһит дьоно өссө тотоминэн үлэлиилэриттэр, бары үтүө саҕалаһыннарга, бары дьаһалларга дьоһуннук кытталларыгар эрдэбит.

Сотору байыы саҥа үйэни—үһүс тыһыынча сылы көрсүөхпүт. Саҥа үйэҕэ чол олохтоох, чол куттаах, ааҕах сиитиһиилэрдээх, кыайыылардаах кирдэргэ бары күүспүтүн, кыһаныыбытын ууруоҕун. Иннибит ибири билбатын, дьолбут торолуйа туруохтун.

Күнду бар дьоммутун Өрөгөй ыһыаҕынан өссө төгүл истиннник эҕэрдэлээн туран, барыгытыгар бастыҥ-мааны доруобуйаны, үтүө үөрүүнү, дьоллоох-соргулаах, байылыат, иллээх-эйэлээх, эргиччи этэҥнэ олоҕу баҕарабыт.

ӨРӨГӨЙ ЫҺЫАҒЫНАН, ҮТҮӨКЭН ДЬОММУТ!

Улуус дьаһалтата.

Үөрэн-көтөн, үрдүк өрө көтөҕүллүүнэн!

Былыр-былыргыттан сүөһүнэн иттиннэр ураанхай сахалар мэнэҕэ Дьоһогой, Уруг Айыы Тойон аатталарын алгыстарыгар ахтыбатах буолуохтаахтар, кинилэр олохторуттар-дьаһахтарыгар айылар кыттыылара, кинилэргэ сүгүрүйүү, саамай кымыһынан айах тутуу не-иһигэр киирдэххэ дириҥ не хоһоонноохтор.

Дьо ол иһин ыһыахха айылларга аналлаах аман алгыс уонна сиэр-туом толоруллара хайаан да наада. Билигин ыһыахтарга советскай камизэҥ курдук үлэҕэ-хамнаска ситиһиини, кыайыыны уруйдаһыныйаллаһыы, отчуоттаһыы олуоватык көстүөн сөп. Алгысчыттар ыһыахха аналлаах алгыстары не сүрэхтэриттэн, санаалаарыттан сайа этэргэ дьулуһуохтаахтар. Ыһыах хайдах барыахтаҕа алгысчыттан улахан тутулуктаах. С. А. Зверев алгыһы чахчы билэр уонна сатаан толорор киһи ылынан алгыахтаҕын туһунан этэрэ. Ыһыах сүрүн алгыһа айылларга, ийэлэргэ туһаайыллыахтаах. Бүһиги кэм тыынын киллэрэн заһар тоҕоостоох. Ол курдук, быйылгы ыһыахтарга саҥа үйэҕэ үктэнэн эрэрбит, иннинэ эрэл саная кымыа баарын алгыстарга аҕыйах тылынан этэн аһарыллыахтаах. Аны туран, саха норуотун тылынан айымныытын чыпчаала олоҥхо айыллыбыта 1250 сыла, С. А. Зверев 100 сааһа, саха литературата үөскээбитэ 100 сыла ахтыллан аһаллара табыгастаах. Алгыстарга ыһыах аһыллыытын церемониятыгар Улуу Кыайыы 55, улуусбут тэриллибитэ 70 сылларынан сэрии, тылы, үлэ ветераннарын чиэстээн, аттыгыттаан заһыы сиэрдээх.

Ыһыах үөрүүлээх аһыллыытын күнүс күн өрөйүгэр аһар ордук табыгастаах. Алгысчыт арыалдыт уолаттарынын, кыргыттарынын тахсара, бөтөҥнэриттэрин кыматтанара ордук. Итиннэ таһынан алгыс кэмигэр от-мас ийчилэрэ, арахсыдьарахсы оҕолор айылҕа үйуктуутун дьүһүйэн көрдөрөллөрө ыһыах дьонун сүрдээрин көтөҕөрө чахчы. Маны тэҥэ алгыс тойук уонна алгыс оһуокай баар буолар. Алгыс тойук былыр ыһыахха аналлаах толорулларын туһунан этнографическай литератураҕа балачча бэлиэтэммит. Маннык алгысчыт айылларга аналлаах туойбутун түөрт уоҥча киһи тэҥнэ түһэрсэн туойаллар эбит. Ол иэдэс олус дорҕоонноох, өрө күүрүүлээх, ойу-санаалаах өрүкүтэр, куту-сүрү күүрдэр, үрдүкү кыыаттыыр айылгылаах.

Алгыс тойук хэпиэттэн ыһыах саҕаланыытын кэрэһэлиир алгыс оһуокай тэриллэр. Маныахха ыһыах айыллыытыгар кыттысыыттар саҕалаан эпиитэрин үтүктэн баар дьон барыа көхтөөхтүк киирэн үгүгүллэн барыахтаахтар. Маннык ыһыах үөрүүлээх аһылхыыта түмүктэнэр, онтон атын кор-нар тэрээһин аналбыланнынан тиһигин бысыыкка ыытыллара көрүлэр.

Ыһыах сүрүн оонньуута, көрө-нара оһуокай буолар. Былыргы ыһыахтарга оһуокай таһаараччы ким түһүлгэтэ номохчо киирэр түөлбэ күөл саҕа буолбутунан, онно тоҕо киһи (үөкүүһүт) кыттыбытынан улахаммык сыаҕаланар эбит. Ыһыахха спортивнай оонньуулары тэрийии спартакиаданы санатар. Дьиҥэр, былыр хапсаҕайга ким күүстээх, сымса—ол кыайыылаах тахсара. Мөһөгөнүнэн, саахынан арааарыы диэн суоҕа. Ыһыах боҕоҺо нар-саарга аатырара. Атах оонньууларыгар эмиэ саахынан-эҥин арааргаах күрэхтэһиилэрэллэрэ. Сыгыыны дьахталларга уонна эр дьоҥҥо араартаан бир дистанциаҕа бирдэ түһэрэр сөп. Ыһыахха саламат конкурса ыытыллара туспа түгэн.

Ыһыаҕы сабыы эмиэ анал сценарий быыстынан барыахтаах, онно кыайыылаахтарга аналан-миниэн аттаан-суоллаан туран үөрүүлээх быыыта-майгыта бириистэр туттарыллыахтаахтар. Түмүк оһуокайы ыһыахха бастаабыт дархан этэччи таһаарыахтаах.

Күнү көрсүүнү ыһыах аһыллыбыт түүнүгэр оҥорор ордук. Оччоҕуна дьон сылайбакка, көрө-нарга көхтөөхтүк кыттыахтара. Балартан, биһиэхэ сөп түбэһэр оттун ылынан, ыһыаҕы тэрийэргэ туһанар сөп. Мин баҕам диэн ыытыллар ыһыахтарга нэйилэниэҥ көҕө наада. Хас бириҥ киһи, оҕо бука бары кыттыыны ылар эрэ түбэлтэлэриттэр ыһыах чахчы үрдүк тэрээһиниэхтин аанна. Оттон аҕыйах ахсаннаах культура үлэһиттэрэ, спортсмиэннэр, уус-уран самодеятельность кыттааччылара эрэ мөхсөн ыытар, иэ-ниилэниэ көрдөөччү эрэ оруолун толоро сылдьар буоллаҕына, ыһыах барыыта молтуоҕа.

Бүлүү бөлөх улуустарга сылдьан көрдөххө, ыһыахха кэлбит хас биирдии киһи тоҕо сатаата, баҕата, кыаҕа тиийэриэн ыһыах көрүгэр кытта сатыы сылдьар буолар. Аҥаан-миниэн дьиэ кэргэн балаанка аҕалан туруорунар уонна уһун түүнү быһа наҕылыччы сылдьаллар. Стадионтуга лаҕыччы олорон эрэ дьон тэрийэр көрүн көрөллөр, дьиэлэрэ хаалбаттар. Табаарыстарын, доҕоттоорун кытта көрсүһэн ирэ-хоро кэпсэтэллэр, түһүлгэлэрэ ыһыллар, уһун түүнү быһа эргиччи оһуокай тэриллэр, үөкүү, кор-нар көҕүлэнэр, оҕолорго оонньуур сир, концертыыр площадка туһунан, спортивнай күрэхтэһиилэр туһунан—барыта тэбис-тэҥнэ ыытыллар. Ким туугу баҕарарынан баран көрөр, кыттар, күрэхтэһэр, оонньуур усулуобуйата тэриллэр.

Бүһиги улуус кинигэр тэриллэр үбүлүөйүнэй ыһыахпытыгар ким туох соруктааҕынан бары көхтөөхтүк киирэн ыытыахпытын тэрийиэҥин, ыытыаҕын диэн ыытарбын. Ыһыах барыы ыытыллар көрөнара элбэх киһи түмсүүтүнэн, кыттыытынан эрэ кыаллыаҕа. Ыһыахха арыгыны, пивбэни атылаһыны булгуччу бобор сөп. Бэрэдэк хайаатыгыттаҕар да тутуһуллара наада. Билигин бүттүүн чол олохха дьулуһар кэммит.

Самаан сайын салаллан, уйгу-быйаҥ эргийэр Үрүҥ туйах ыһыахтар саҕаламмыттарынан улууһум дьоҥуттар-саргатигэр бары сыардык кэйиилэрэ, үрдүк үөрүүлэрэ, түмсүүнү, тэрээһини, иэн-эйэни не сүрахтэн баҕарабын! Үрүй улуу ыһыахха! Айхал туйах ыһыахха!

М. ГЕРАСИМОВА,
РСФСР культуратын үтүөлээх үлэһитэ, ССРС культуратын туйгуна, улуус бочуоттаах гражданина.

ЧУРАПЧЫ—БООТУРУУСКАЙ УЛУУС КИИНЭ

1930 сылга диэри, итиннык этиэхэ, Чурапчы оройуона тэриллиэр диэри, иккэ сүүстэн тахсан сыл устата Чурапчы Боотуруускай улууһа эта, ол 1720 сыллар бастакы аҥардарыттан. Улуус тэриллиэҕиттэн кини быраабата улууска хайа нэйилиэк бас-кос кыһытэ кулуба буолбутунан кини дойдутугар-сиригэр олохтоохор эбит, онуу маннык хоолбуртан көрөбүт.

Боотуруускай улууска 12-сыл устата (1819—1831 сс.) Степной дума депутата Старостин Григорий Иванович (Уот Ыстаарыһын), 1-кы Чакыр Одьулуунун баайа, кулубалаабыт, кини кулубалыыр кэмигэр улуус быраабата Хоҥду от үрүөр баар Ыыстаах диэн алааска олохсуйбут. Онон үс Ыыстаахтан үрах аҥыгар баар сир Бырааба Ыыстааҥа диэн аатталлыт. Итиннэ быраабы тоҕо үйүнүк турбута биллибэт. Итиннэ сылдьаатахха, улуус быраабата хас да аҥы-аҥы сиргэ олохсуйбут буолуон сөп.

Фольклорист А. А. Саввин уонна кини үөлэһиилэрэ, мин маанаа аҕам Б. Т. Винокуров 13 саастаахтар (1943 сылдаахха) сайын маннык, Чурапчыга, биһиэхэ чэйдии олорон кэпсэппиттэриттэн маннытык чуолкайдык өйдүүбүн. Онно Оидоруусса Саабын (итиннэ аатталлар эта); «Чурапчы улуус киинэ 1840 сыл кэмиттэн буолбутуттан сөп. Чурапчы эрдэтиҥи аата Үс Модойдоох, оттон Сэттэ Бодоҕоох диэн, Оттон Чурапчы диэн аат эмиэ былыргы ситиис аат буолуохтаах, кини Чурапчы диэн тоҕо аатталлыбытын туоратан биэ иликпит».—диэбит. «Үс Модойдоох», «Сэттэ Бодоҕоох» диэн тоҕо эбэҕэй диэн уолаҕаныс муодарҕаабыттым. Киниэ кэлин кэпсиилэриттэн Оидоруусса Саабын «Бодоҕоох» диэн—бу эбэ биллэр-кэстэр олохтоох. Чурапчы сахаларын бэйэ торло Бодоҕоох уолдьан үөскэн олорбутуттан (Чурапчы соҕуруу оттугэр олорбут) онуу биллэрин «отоҕхтоох» диэн аатталлар, кини аатынан аллаайы, куоҥу аатталлыт буолуохтарын сөп»,—диэн кэпсэбит.

Улуус кыраныысатын Б. Д. Винокуров, Н. Ф. Дьячковскийдаан диэн аатталлаах биэтэн турар сылга тэҥнэ коллектив, С. С. Романов, А. Д. Местников, В. П. Гуляев, Е. А. Макаров, Д. П. Местников кэпсээннэриттэн улуус быраабата Чурапчыга нэйиэ кинэрэтин манныктарынан быһаарыахха сөп: 1). Боотуруускай улуус сиригэр Чурапчы (Чурапчы, Таатта уонна Амма улуустарыгар) саамай кинилэрэ, сир-дойду ортото. 2) Охотскай—Дьокуускай 1659 сылтан олохтоммут кэлэн суола маҥан кэлэн аҕыйаан. Бу суолуттан 1731 сылтан саҕалаан сахалар буоста сүүрдэн маннык, Чурапчыга, тохтоон, хонон барар дьаам дьэтэ тутуллубутунан. 3). Чурапчы күөлэ тулатыгар баар күөлэртэн саамай улахаммара, эйбэх уулаах, эмиэ балыктаах, бултаах-аҥаах оттуоҕун, аймаҕатыгын ордуктара буоларынан.

Чурапчы улуус кинэ буоларыгар эрдэбэх балаҕан дьиэлэрэ маллардааҕа үөҥ. Быраабы кэйэн кэлиэҕиттэн улуус кулубатыгар, сурукпутуттар охсуу, аммаар дьиэлэри тутан барбыттар, улуус сорох биэйдэрэ (Холобур, Самаабис) дьиэ-уот туттан олохсуйан кэпиттэр. Чурапчыга бастаан кыра часовня, онтон Модойдоох томторго 1851 сылдаахха маҥнайгы Воскресенскай таҥара дьэтэ, 1889 сылдаахха «Спасс-подъэтэ тутуллубуттар. Хаппа таҥара дьэтэ баар да, онно оскуола аҥыллар. Оҥ сиэриэн Воскресенскай таҥара дьэтэн аҥыллар, чаҕылай дьиэҕэ, 1872 сылгы боруоданын тэнсарыыта ылсан туран үлэлээбэт. Бу көрүнүү 1979 сылдаахха үрдүк ситиһиэммитэ—тэнэут сылыларын 100% тыаннаах ниинэ, кулун дьылабыай тахсыытын 89%-ка тиэрдибүт. Итиэ оройуонга бастыҥ көрдөрүү эт.

Кини аҥылаттан бэриллибэт биир дьиэни дьарыктаах—күүстээх куолаастаах ырыаһыт, сахалыы тойуксут. Араас көрүнэлээх көрүүлэргэ ыҥырыллыбыт, улууска, республикаҕа хаста-хаста лауреат, дипломант буолбута ахсаана да бутуллан барда.

Ийэлээх аҕалара күнү-күннүктээн үлэлэриттэн сылдьар буоланнар, оҕолор бэйэ-бэйэлэрин көрсөн, дьиэни-уоту көрөн улаатыыттара. Үөрэхтэр кэмиэриттэн оскуола активистара, бастыҥ үөрэнээччилэрэ этилэр. Кииннэр торонуттэрэ үлэҕэ-хамнаска, дьонто-сэргэҕэ, дьиэҕэ-уокка хайдах сыыһыанньалларын ыйыннан, дьоннорун күүдүк үлэһит, талан ыйбыт аҕалэрин даститтэр байыыбыт специалистар, биллиэхэ диэн быр-баччы олохтоох ыаллар буоллулар. Улахан уол Вячеслав суоннар идэлээх, иккэ оҕолоох ыал аҕата. Надежда пенсионнай управлениеҕа үлэлиир. Иннокентий алта оҕолоох ыал аҕата. Хатылы биир ыатыннаах ыала. Анна улуус кинэ больницатын хирургическай отделениетыгар сестэрэ, иккэ оҕолоох ыал ийэтэ. Семен кэргэнинэн иккиэн улуустааҕы гимназияҕа учууталлыыллар, үс оҕолоохтор. Оттон Любаалаах Варвара Дьокуускайга баалларр, ыар-баччы олохтоох куорат ыаллара.

Оҕолор барыа улаатан дьоннорун суолуттан олук үктэн хаалар, уйун суолга таҕыстахтара. «Утумнаанньа диэн итини этэн эрдэхтэрэ. Оттон Варвара Константиновна уонна Егор Иванович дьиэлэриттэн киирдэххинэ—ыырпыт олорор оҕо сиэтата. Сиэнэр барахсаттар! Хайдаҥ ким оҕото буоларын быһаарсарта да балачча бириэмэ барыахтыы. Аны бу улахан сиэн Лия үөрэн-иэтэн киирдэ. Кини быйыл орто оскуоланы бүтэрдэ. Үөрүөр үчүгэй, үөрэхтээччилэр президиэннэрэ буолар чиэстэммита. Эмиэ эйэлээх эбэтин эдэр эрдэҥинээҕилэрин курдук ыксал-тиэтэл бөҕөтө, үлэ-үөрэх үөһүгэр сылдьарын собулуур кинэ. Утумнаанньа...

Утумнаанньа кэлүөхтэн-кэлүөхтэ бэриллэн истэҕэ тоҕо бэрдэй! Үчүгэй эрэ оттугэр итэ курдук бэриллэн истэр дуу...

Дмитрий ЧЕЧЕБУТОВ.
РФ оскуолаларын үөрэтээччи учуутала.

СЫЫППАРАЛАР, ЧАХЧЫЛАР

Саха сирин оройуоннарга аҥарыы иннинэ Боотуруускай улуус 8920 кв. километр иннинэх, 55 аҕа уһуттан турар 15 нэйилиэктэриэр 14864 киһи олорбут эбит.

Кэнниттэн оройуоннааҕы ситэриллэх комитеттар кыраныыссаалары соҥнэспүттэрин кэнэ Саха АССР Верховнай Советын Президиума Чурапчы оройуонун, дьон кинилээн олорор сирдэрин чуолкайдаан, кинилэр сири туһанныларын учуотаан, 19 нэйилиэкэ хайыллыбыт.

Чурапчы улууһа 1930 сыл кулун тутар 2-гэ күүгэр Саха Киин Ситэриллэх Комитетын (ЯЦИК) Президиумунан тэриллибитэ, Территориита 12577,38 кв. км, нэйилиэнньэтэ 19300 киһи, улуус киинэ—Чурапчы сэл.

x x x

1872 с. муус устар 14 күүгэр 1 кылаастаах народнай начальнай училище аҥыллар.

1924 с. улууска аан бастакы аҕаар балаҕан аҥылдьан киниилээн олорор сирдэрин чуолкайдаан, киниэгэмнит библиотечнай ситим үлэлиир.

1924 с. республикаҕа бастакынан 2 коммуна тэриллибитэ, 1957 с. 5 бөдөн хаһаайыстыба биир буолбута.

x x x

1922 с. Саха кыраайын үлэһит дьоно Автономияны үрдүк үөрүүнэн уруйдаан-айхаллаан көрсүбүттэрэ. Гражданскай сэрэ кэнниттэн сири дуулаанан түүтэн түмүгэр урукку дьаданы ыаллар аҕыйах сыл иҥэр өрө охсон, сүөһүлээн кэлэр суолга үөтэммиттэрэ. Улуус тыа хаһаайыстыбатынан сайдар. 2000 сылга 244 баайыынай хаһаайыстыбата баар, 3 тыа хаһаайыстыбатын табаарыстыбата, кооператива үлэлиилэр. Улууска 3 МТС, «Агроснаб» АО баалар. 1999 сыл бүтүүтэ улуус 22869 ыныах сүөһүлээх, 8494 сылгылаах 2000 сылы көрсүбүтэ.

x x x

Революция иннинэ Боотуруускай улууһуттар соҕотох балыыһа баара (1898 сылтан). Итиннэ сахаттан бастакы врач, общественнай деятель П. Н. Соколынков үлэлээбитэ. 1927 с. сахаҕа балыыһа тутуллубута. 1900 с. муус устар 1 күүгэр Чурапчыга 5 эмтиир нуойкалаах балыыһа аҥылыбыта.

1934 с. Чурапчы педучилищета аҥылаан. 23 сыл устата үлэлээбитэ. 521 киһи үөрэнэ, 89 киһи кэтэхтэн үөрэхтэн учуутал идэтин ылан, училище ыыппыттара республика барыа мунньуктарыгар үлэлээбиттэрэ.

1957 с. оҕо музыкальнай оскуолата аҥыллыбыта, биллиэн маннык 2 музыкальнай оскуолалаахпыт.

1970 с. П. М. Решетниковы аатынан народнай театр аҥыллыбыта, биллиэн 27 культура дьиэлэрэ үлэлиилэр

УТУМНААҺЫН

Дьиэ кэрдиэн олоҕо биллиэн государственнай политика буолла. Буолумуна даҕаны, дьиэ кэрдиэн хайдах туруктээх олохтоохуттан государство таҥыма быһаарыллар. Аны бэйэт эрэ үчүгэй мал дэтэр тыа үлэлээн олорон ыаспытын кыра. Оҕолорун-мичиэтэргин оннуун суолга уйуйан үктэнэриэхтэрин олох биир сүрүн кордобулаа буолара ааас үйэлэри барытын хабан аастаҕа.

Хатылыга үүс оҕону күн сирин көрдөрөн, үөрэттэрэн, ыал огордоон олох кэнэ аартыгар кэчэх тыаан ыотуннут ыаллар албохтэр. Бүгүн биһиги сэттэ оҕолоох Дорогуновтары кытары биллиэҥиз. Варвараалаах Иван 47 сыл анараа еттүгэр, 1953 сылдаахха Мырылаҕа холбоһон ыал буолбуттара. Варвара фермаҕа маннынныыт, Иван хонуу үлэһитэ этиилэр. Тарбахха баттаан эдэр, кыайыгас дьону үлэһит илии тиийбэт сиригэр Кындалга көҥөрөн таһаарбыттара. Манна олус бэрис үлэлээн истохтэриниз, оскуола сабылдан хаалан, оҕолор үөрэхэлэриэгэр табыгаһа суох буолан, Дорогуновтар Хатылы отделениетыгар көҥөн кэлбиттэрэ. 1972 сылдаахха Харбала-I баһыаллаҕар суох улахан дьиэни тутан киирэннэр букатынаахтык олохсуйбуттара.

Варвара Константиновна маннынныыт быһыытынан таһаарылаахтык үлэлээн үрүс "матаин" дьиэлэриниз биирдэн-биир үрдүк кирбиилэри ылаттыбыта. 1965 сылдаахха «РСФСР тыатын хаһаайыстыбатын социалистическай куоталаһыытын туйгуна» знагынан бэлиитэммита. Оттон «Социалистическай куоталаһыы ыайыылааҕа» знактары 1974, 1975, 1979 сыллар түмүктэриниэн ылар чиэскэ тиэстибэтэ. 1980 сылдаахха «Коммунистическай үлэ ударника» буолбута. Дьулуурдаах, чиэлгэй, бастыҥ үлэһиэкэ «Ыччат пастаннытын» аата инэриллибэтэ, «Бочуот кинигэтигэр» киллэриллэн суруччу кэлитэлээн испиттэрэ, Убаастаабы 28-с партийнай конференциинэн СССР Саха убаластаабы комитетын чилиэннэрэ талыллыбыта. Аны нэйилиэгин сельсоветыгар үс ыгырыытын депутатынан талыллан, нэйилиэгин общественнай олоҕор кохтоох кыттааччы буолбута.

Иван Егорович бэйэтин туставх үлэтигэр эмиэ үрдүк кирбиилэри ылбыта. Субуруускай затыынан колхоз, совхоз салаатталара, үлэлиир отделениета хаппа марахан буолар да онно ыытар биир эрдэлээх үлэһиттэрэ этэ. Куоран сылларга Хус-Майанан, Горнайыыан диэннэру салайан оттоон кэлбэтэ. Сылгыта үлэлиир кэмиэригэр ыччат сылгыны дьаатыгэ, сылгы боруодатын тэнсарыыта ылсан туран үлэлээбэтэ. Бу көрүнүү 1979 сылдаахха үрдүк ситиһиэммитэ—тэнэут сылгыларын 100% тыаннаах ниинэ, кулун дьылабыай тахсыытын 89%-ка тиэрдибүтэ. Итиэ оройуонга бастыҥ көрдөрүү этэ.

Кини аҥылаттан бэриллибэт биир дьиэни дьарыктаах—күүстээх куолаастаах ырыаһыт, сахалыы тойуксут. Араас көрүнэлээх көрүүлэргэ ыҥырыллыбыт, улууска, республикаҕа хаста-хаста лауреат, дипломант буолбута ахсаана да бутуллан барда.

Ийэлээх аҕалара күнү-күннүктээн үлэлэриттэн сылдьар буоланнар, оҕолор бэйэ-бэйэлэрин көрсөн, дьиэни-уоту көрөн улаатыыттара. Үөрэхтэр кэмиэриттэн оскуола активистара, бастыҥ үөрэнээччилэрэ этилэр. Кииннэр торонуттэрэ үлэҕэ-хамнаска, дьонто-сэргэҕэ, дьиэҕэ-уокка хайдах сыыһыанньалларын ыйыннан, дьоннорун күүдүк үлэһит, талан ыйбыт аҕалэрин даститтэр байыыбыт специалистар, биллиэхэ диэн быр-баччы олохтоох ыаллар буоллулар. Улахан уол Вячеслав суоннар идэлээх, иккэ оҕолоох ыал аҕата. Надежда пенсионнай управлениеҕа үлэлиир. Иннокентий алта оҕолоох ыал аҕата. Хатылы биир ыатыннаах ыала. Анна улуус кинэ больницатын хирургическай отделениетыгар сестэрэ, иккэ оҕолоох ыал ийэтэ. Семен кэргэнинэн иккиэн улуустааҕы гимназияҕа учууталлыыллар, үс оҕолоохтор. Оттон Любаалаах Варвара Дьокуускайга баалларр, ыар-баччы олохтоох куорат ыаллара.

Оҕолор барыа улаатан дьоннорун суолуттан олук үктэн хаалар, уйун суолга таҕыстахтара. «Утумнаанньа диэн итини этэн эрдэхтэрэ. Оттон Варвара Константиновна уонна Егор Иванович дьиэлэриттэн киирдэххинэ—ыырпыт олорор оҕо сиэтата. Сиэнэр барахсаттар! Хайдаҥ ким оҕото буоларын быһаарсарта да балачча бириэмэ барыахтыы. Аны бу улахан сиэн Лия үөрэн-иэтэн киирдэ. Кини быйыл орто оскуоланы бүтэрдэ. Үөрүөр үчүгэй, үөрэхтээччилэр президиэннэрэ буолар чиэстэммита. Эмиэ эйэлээх эбэтин эдэр эрдэҥинээҕилэрин курдук ыксал-тиэтэл бөҕөтө, үлэ-үөрэх үөһүгэр сылдьарын собулуур кинэ. Утумнаанньа...

Утумнаанньа кэлүөхтэн-кэлүөхтэ бэриллэн истэҕэ тоҕо бэрдэй! Үчүгэй эрэ оттугэр итэ курдук бэриллэн истэр дуу...

Дмитрий ЧЕЧЕБУТОВ.
РФ оскуолаларын үөрэтээччи учуутала.

ЧУРАПЧЫ ОФИЦЕРДАРА

Ханыык дьаҥны сэриҥэ командира-офицера суох кыайыы суох. Командир саталлаах салайыытынан ыйыы ситиһиллэр. Кыргыһыы сыала-соруга, былаан (стратегията), ньымата үрдүү командованиеҕа онтуулар, олоҥу толороччуларынан ортоку, эдэр ыны комсостав, ол аата, офицердар, сержаннар, старшиналар уонна саллааттар-байыастар буолаллар. Сэриҥ кутаа уотугар байыастары кытары биирдэ сылдьыт, биргэ аһаан, утуйан бириллибит бойобуой сорудахтары булгуччулаахтык кэмнэр толороччу бойобуой командир-офицер буолар. Ол иһин командир хас биирдии байыас аһын-таҥаһын, бойобуой техникатын хааччыйар, сыныьалаҥын тэрийэн, күүһүн-күлүүрүн (боеспособноһын) сөпкөөхтүк туһанан ыйыыны ситиһэр, онтук командиры-офицеры баһалларын курдук саныыллар, онтук командирдар иһин тыыннарын толук биэрэллэрин кэрэйбэккэ кыргыһаллар. Командир бириҥкэҥэ—Ийэ дойду бириҥкэҥэ, хайаан дьаҥны толоруллуохтаах. Бойобуой бириҥкэ—сокуон, туох да утарсыата суох, булгуччу толоруллара прдэвэр. Ол—ытык иэс, чиэс уонна ал-бан аат.

Командир бэйэтин байыастарын аҕааритык эбэтэр аҕаһаан остоох уотун айаҕар уган биэрэр, туһата суох сөпкө онгорор буоллаҕына, бэйэтин баһын ыгыйдыран эпкиэттиир. Байыаннай трибунал уураах ааһыыта суох тута толоруллар.

Армияҕа олоҕор эмискэ офицер буола охсубаккын. Офицер чиэстээх аатын ылларга анаалаах байыаннай оскуоланы, училищелары, курстары үөрэхэ бүтэрдиҥ, аналлаах комиссияҕа бары өттүнэн барсыбыт, экзаменнары аастаххына эрэ офицер званиета иитэриллэр, бойобуой снаряжениены, личнай оружениены иилиннэҕин, «Удостоверение личности» диэн документы ылаҕын. Итэ кэрдиистэри барытын аастаххына офицер буолаҕын. Онтон аҕаммыт чааскар тийэн туох бэйэт бас билэр подразделениеҕын (взвод, батареяны, ротаны) тутаҕын. Дьэ уонна сэриҥ уотугар киирэҕин, уйан-хатан биллэр олоҥ саҕаланар.

Офицердарга эрэллээх, чугас көмөлөһөччүлэриҥэ младшай командирдар (сержаннар, старшиналар) буоллалар.

Оо, бойобуой сорудаҕы чиэстээхтик толоруу курдук улахан үөрүү суох! Уот буурҕаттан ордон хаалбыттар дьэҥэ дьаҥны куустуһан туран ууруһа-ууруһа үөрүөхтэрэ-көтүөхтэрэ, ардыгар ытайыахтара дуо?! Киэ хаана-хайдах өлбүтүн, тыыннаах орпутун быһаарсыы буоара. Аҕыйах хонукка иккис эшелоҥҥа тахсан сыныьанаҕын, саҥа кэлбиттэр өлбүттэри солбуйаллар. Онтон эмиэ иккиэн кирбиҥэ киирэҕин, сэриилэһэ сылдьаччылары солбуйаҕын. Иккистээн, үһүстээн иккиэн кирбиҥэ киирии туона дьулаанныырык, кэҥ эта тардар, иэнэ кэдэҥнэнир суола буоллаҕа. Кыргыһыы уот будулҕаныгар киирдэххинэ, дьэ холкутар түһэҕин, хаана-хайдах барар суолу көбулаҕын, онно биллэр командир уйана-хатана, саталаа, булугас ойо, эр санаалааҕа, мелтох өттүн таба тайанан кимэн киирэн өстөөҕү урусхаллааһыны ситиһиитэ...

Мин биргэ оонньообут, үөрэммит, үлэлээбит, биргэ сылдьыбыт уонна баркэ биллэр бойобуой доҕоттобун—офицердары суруйабын. И. Ф. Иванов «Офицеры-якутяне» диэн кинигэтигэр 817, олортон «Офицеры-якутяне» диэн кинигэтигэр 81 (бу олус элбэх) офицердар киирбиттэр. Бу кинигэлэргэ киирбит биирдэрэ баар буоллаҕына атыныгар суох буолар түбэлтэлэрэ, онуу тэҥэ иккиэннэриттэр да бааллар. Холобур: Петров Николай Спиридонович (ст. лейтенант), Никитин Степан Данилович (лейтенант) суохтар. Мин кириллэри сэриҥ кэнниттэн кэлэн баран маниэ, Чурапчыга, туос бэйэлэрин көрсүтэлэ-битим, билиҥин суохтар, ыдьаан өлбүттэрэ уо. д. а.

Дьэ, онон мин билэр маныык офицердарбын суруйабын:

1. А. А. Абрамов—Мыҥдаҕаайы, сэриҥэ 1941 с. барбыт, 1944 с. кэлбит, 1988 с. ыалдьан өлбүтэ.
2. М. Г. Беляев—Аччаҕар нөһилиэк, Сэриҥэ 1941 с. барбыт, 1943 с. кэлбит, 1988 с. өлбүтэ.
3. Д. Т. Брыскаев—Мырыла, военврач, 1942 с. барбыт, 1992 с. өлбүтэ.
4. П. Е. Васильев—Хайахсыт, 1942 с. барбыт, 1970 с. өлбүтэ.
5. Е. Д. Догордуров—Хатылы, 1941 с. барбыт, 1942 с. сэриҥэ өлбүтэ.
6. Е. Г. Захаров—Төлөй, 1941 с. барбыт, 1942 с. сэриҥэ өлбүтэ.
7. Е. А. Кондратьев—Хадаар, 1943 с. барбыт, 1944 с. сэриҥэ өлбүтэ.
8. Н. В. Коркин—Мугудай, 1942 с. барбыт, 1946 с. кэлбит, 1960 с. ыалдьан өлбүтэ.
9. Р. Х. Кривошапкин—Болтоно, 1940 с. барбыт, 1986 с. ыалдьан өлбүтэ.
10. И. Ф. Кузьмин—Чакыр, 1941 с. барбыт, 1947 с. өлбүтэ.
11. В. С. Макаров—Сылаҥ, 1943 с. сураҕа суох сүппүт.
12. Д. С. Макаров—Сылаҥ, 1942 с. барбыт, 1946 с. кэлбит, 1990 с. ыалдьан өлбүт.
13. Р. И. Местников—Аччаҕар, 1941 с. барбыт, 1946 с. кэлбит, 1987 с. ыалдьан өлбүтэ.
14. Е. И. Михайлов—Одьулуун, 1942 с. барбыт, сэриҥэ өлбүтэ.
15. А. А. Монастырев—Одьулуун, 1942 с. барбыт, ол сыл сэриҥэ өлбүтэ.
16. П. А. Нестеров—Хайахсыт, 1944 с. сэриҥэ өлбүтэ.
17. С. И. Неустроев—Алаҕар, 1940 с. барбыт, 1942 с. ыалдьан өлбүтэ.
18. Р. А. Никитин—Хайахсыт, 1941 с. барбыт, 1943 с. сэриҥэ өлбүтэ.
19. С. Д. Никитин—Сылаҥ, 1941 с. барбыт, 1945 с. кэлбит, 1963 с. ыалдьан өлбүтэ.
20. Г. А. Никифоров—Болтоно, 1941 с. барбыт, 1942 с. сэриҥэ өлбүтэ.
21. И. Е. Ноговицын—Сылаҥ, 1962 с. ыалдьан өлбүтэ.
22. П. В. Парфенов—Хатылы, 1943 с. барбыта, 1945 с. кэлбитэ. Билиҥин Чурапчы сэл. олорор.
23. С. Н. Пестерев—Мэлдьэхси, 1942 с. сураҕа суох сүппүт.
24. Н. С. Пестерев—Одьулуун, ыалдьан өлбүтэ.
25. Н. М. Пестряков—Бахсы, 1942 с. барбыт, 1943 с. сэриҥэ өлбүтэ.
26. В. П. Попов—Мырыла, 1942 с. барбыт, 1946 с. кэлбитэ, Дьокуускайга олорор.
27. К. Д. Потапов—Кылаанныах, 1942 с. барбыт, 1946 с. кэлбит, 1946 с. ыалдьан өлбүтэ.
28. П. Е. Пудов—Аччаҕар, 1941 с. барбыт, 1946 с. кэлбит.
29. В. П. Решетников—Бахсы, 1943 с. барбыт, 1944 с. кэлбит, ыалдьан өлбүтэ.
30. С. Д. Сергеев—Соловьев, 1941 с. барбыт, 1944 с. сэриҥэ өлбүтэ.
31. П. Р. Сидоров—Кытаанах, 1944 с. сэриҥэ өлбүтэ.
32. А. С. Слепцов—Бахсы, 1941с. барбыт, 1946 с. кэлбит, 1993 с. ыалдьан өлбүтэ.
33. Н. Д. Слепцов—Туобулаахап—Бахсы 1941 с. барбыт, 1945 с. кэлбит, 1964 с. ыалдьан өлбүтэ.
34. Н. Ф. Слепцов—Сылаҥ, 1942 с. барбыт, 1945 с. кэлбит.
35. Н. М. Соловьев—Аччаҕар, 1942 с. барбыт, 1943 с. сэриҥэ өлбүтэ.
36. П. М. Соловьев—Аччаҕар, 1940 с. барбыт, 1945 с. кэлбит, ыалдьан өлбүтэ.
37. П. С. Соловьев—Соловьев, 1940с. барбыт, 1945 с. сэриҥэ өлбүтэ.
38. П. Е. Спиридонов—Кытаанах, 1943 с. барбыт.

(Бүтүүтүн 4 стр. көр).

УМНУЛЛУБАТ

Фашистскай Германияны кыайыы бирэ сылын туолуурдуу үөрүүлээх ыһыах Хадаарга Үрүҥ Күөл бөһүөлэгэр буолбута. Хадаар уонна Чакыр нөһилиэктэрэ холбоһон ыһыах испыттара.

Бөһүөлэк ол сайын Хоҥдуга Комордоохо сайылаабыппыт. Эрдэттэн былаан быһыытынан, аҕам Егорса Михаил Иванович (Мэхэй Дьогуорэй) сүүрүк аттара баайыахтааҕа. Онно табыгастаах үйэни дистанциялаах ат сүүрдэр сир маннык эрэ баарынан, аҕам аттарын эрчийэн баайбыта.

Кыайыы ыһыаҕар бос ыйыгар Хоҥду, Таатта колхозтаахтара Хадаарга Сиэн Холлоҕоско түмсан, уонтан тахсан атыйан барбыттара. Ону таһыгыс сүүрүк аттары ылдьыбыттэрэ. Үрүҥ Күөл халдьаҥнатын үрдүнэн ааталаспыт хатыгнарын саҕатыгар баланнаах тардан сир-сир аайыттан ыгыйбит дьон, захалыы тэҥнэстэах, солко былаатаах дьахталлар намыдьыһаннакылдьыһан түһүлгэ тула мустан үөрүүлээх ыһыах тыллара саҕаламмыттара. Итэ ыһыах ойбор умнуллубаттык иҥэн хаалбыт.

Нөһилиэктэр кыыйы онгороругa куоталаһыыларыгэр иҥэн кыыйа бастаабыта, кини Хайахсыкка да ыгыйбыта. Онон Чурапчылыыр буолбута. Аҕам баайбыт аттара эмиэ кыайаннар, үөрүү-көтүү үксэбита.

Чурапчыга дьаҥны аттарбыт, кыысыыт бастаабыттара, Аҕам аттара кыайаннар. Чурапчы үрдүнэн биир эргиирэ самолетуйан көтөрго бириэмийэлэммитэ. Дьэ, бу этэ улахан үөрүү, үйэтигэр биирдэ ол самолекка олордоро.

Ол күн Чурапчы үрдүгэр тоҥ былыттаах күөх халлаан этэ. Аны аҕабын кыайыыны айхаллаата-уруйдата диэн ыллата ыдьа сылдьыбыттара. Сэриҥ бириэмэтигэр Чакырга дьону саатаан олоҥхолотор, ыллатар этилэр. Ол туһунан билиҥин филологическай наука доктора В. В. Илларионов Кыайыы 40 сылыгар «Эдэр коммунисто» хаһыакка «Кыайыыга кыыттаабыт алгыстара» диэн ыстатыйатыгар суруйбута. Онно этиллэр: «Чурапчы кырдьаҕас ыраахыта М. И. Егоров арминтан кэлбиттэриҥ айхаллыы көрсөбүн» диэн тойугар кэлэр да өттүгэр кыайыы-хотуу биһиэхэ буола туруоҕар биэс эрэлин эпитэ.

Кэнэҕэһин-кэнэҕэс
Кыайыылаах Кыһыл Армия
Алдьархай саныаалаахтарга
Албан аатын түһэн биэрэтин,
Улуу Ийэ дойдубут
Чаҥгийэ сайыныын
Уруй-айхал буоллун!..».

Биир дойдулаахтарым билиҥин марахан кэмиэ обүөлэрбит үгэстэриэн үгүөйдүк үлэлээн аҕы-үөлү бэйэҥитиэн дьэтиһэн олорорҥутуттан үөрэбин, онон киэн туттабын.

Е. М. ЖОЖИКОВА—ЕГОРОВА,
Аҥма улууһун олохтоохо, тыыл, үлэ ветерана.

Айыл

КЫАЙЫЫ КҮНҮН ОЬУОКАЙА

Оһуо-оһуо оһуокай,
Эйиэ-эйиэ эйиэкэй!

Күрүөх-билэ дьонноруоҥ,
Күрүө курдук сиэттиһэн,
Күндүл күнү батыһа
Колуоһалыы эргийэн,
Толоон, сыһыы устуунан
Тоҥолохтон тутуһан,
Алаас, кырдал аайыттан
Аардаһа ылыһан,
Кыайыы күнүн уруйдаан
Кыһаллаахтаан турааммыт,

Үөрүү күнүн айхаллаан
Орогойдоон сылдьаммыт,
Оҕоннньордуун, оҕолуун
Оһуокайдаан ойуоҕун,
Эмээхсиннэрин, эдэрдэрин
Эйиэкэйдээн тэйиэҕин.

Оһуо-оһуо оһуокай,
Эйиэ-эйиэ эйиэкэй!

Барбах, бардам майгылаах
Фашистары бахтатан,
Оһох-болуох саныаалаах
Остөөхтөрү өборон,
Сандал сааны кытары
Сандаарыччы нуллэрэн
Орогойдоох кыайыыны

Өрө тутан аҕалбыт
Улуу буойун кинээхэ
Уруй тылын этиэҕин,
Албан аттаах саллааҥка
Айхал тылын аныаҕын,
Хорсун-хоодуот сырыытын
Хоһоонноро холбуоҕун,
Үрдүк маҥа кыайыытын
Үйэтитэ туойуоҕун.

Оһуо-оһуо оһуокай,

Эйиэ-эйиэ эйиэкэй!
Бэлиэ Кыайыы бу күнүн
Биэс уон бэйиэ сылларын
Бэтэрхэнинэн, оҕолуун
Бэлиэтээммит түмсүоҕүн,

Дьоллоох олох туһугар
Уот сэриҥэ охтубут
Аймах-билэ дьоммутун
Ахтан-саныан аанныаҕыт,
Махтал иэнин тылларын
Маҥан боттах кырдьаҕас
Бэтэрээннэр аныаҕын,
Кэлэхтитин уунуоҕун.
Уруй буоллун кинээхэ—
Улуу буойун кинээхэ,
Айхал буоллун саллааҥка
Албан аттаах бу күнгэ.

Оһуо-оһуо оһуокай,
Эйиэ-эйиэ эйиэкэй!

МУГУДАЙ НӘҺИЛИЭГӘ ПРАВИТЕЛЬСТВО ГРАНЫНАН БУОЛЛА

Альас аҕыйах хонуктаҕыта улууска үөрүүлээх соҕуон каллэ. Республикаҕа каҥаныы биллэр «Саҕахс» реабилитационнай кинигэх Мугудай нәһилиэгэ чол уонна доруобай олоҕу пропагандалаччыгыа үлэлии иһин Саха Республикатын Правительстэтын граныынан буолла уонна 1 мол. солк. харчынаан бириэмийэлэнэ.

Нәһилиэк баһылыгын К. Н. Жирковы, «Саҕах» реабилитационнай кинигэ директорын А. Г. Пермяковы уонна нәһилиэк бары олохтоохторун бу үрдүк ситиһиилэриниэн эҕэрдэлиибит итиннэ доруобай, чол олоҕу түстэһэр сырдык түүкүллэрэ кэҥиэ, кэтиллиэ, кэбиллиэ турарыгар баҕарабыт.

Чурапчы офицердара

(Бүтүүтэ. Иннин 3 стр. көр).

1945 с. кэлбит. 1990 с. ыалдьан өлбүтэ.

39. З. И. Федоров—Семеновы, 1941 с. барбыт, 1944 с. сэриигэ өлбүтэ.

40. Я. И. Харитонов—Болугур, 1941 с, барбыт, 1942 с. баһыарыыттан өлбүтэ.

41. С. И. Шадрин—Аттаҕар. 1942 с. барбыт, 1943 с. сэриигэ өлбүтэ.

42. Е. А. Шестаков—Хайахсыт, 1942 с. барбыт, 1946 с. кэлбит. Дьокуускайга олорор.

43. И. С. Эверстов—Хоптоҕо, 1944 с. сэриигэ өлбүтэ.

44. Г. С. Эверстов—Хоптоҕо, 1942 с. барбыт, 1945 с. кэлбит. 1986 с. ыалдьан өлбүтэ.

45. П. Д. Ефимов—Одьулуун, 1942 с. барбыт, Дьокуускайга олорор.

Бу офицердар аттарын өссө чуолкайдыыр, толорор-сиэтэрэр наадалаах.

Бу мин 84 сааспар харах-кос молтоон, күүс-уох эстэн олорон, ахтан-саныан кэлэн, сүрүөм баҕатын толорон суруйарбын ытык иэхиниэн наҕабын. Ол тоҕо диэтэрбит, тереебүт-уоскэбит төрүт буоллар—Чурапчыга соҕотох офицер хаалдым, Чурапчы сэниэннэтиэр олоробун.

Маннан ыһатар кэм-кэрдиг көстүбэтэ буолуо. Хаартыынах эдэрсэн, чэгиэн-чэбдик дохотторун сырдык тыыннарын тереебүт дойдуларын, бар дьоннорун көмүскүүр кыырыктаах кыртыйын хааннаах айаҕын сиэртибэтэ буолбуттара, сорохторо сэриттэн эмсҕэлэхэн кэлэн баран өлбүттэрэ, кинилэр үтүө аттарын үйэтитэн үйэлэр тухары ойдоо турар Алтан сэргэни аныыҕын диэн сүйүохтүк бэйэм сүгүрүйэн туран хордоһобун.

Чурапчыга Кыайыы тоҥторун үрдүгэр ол Алтан сэргэ кылбайан турдар тиһэлээх эрэ үөрэр этим.

П. В. ПАРФЕНОВ,

57 сыл үлэлээбит педагогическай үлэ ветерана, сэриин II группалаах инвалида.

Улуускут хаһыатыгар суруттарыҥ!

2000 сыл иккис аҥарыгар «Саха олох» хаһыакка суруттуу почта нолгуо барар. Сыаната 6 кыйа—108 солк., биир ыйга—18 солк. Эрдэ суруттарбыттар почтаҕа кэлэн сыана ааҕастаһыытын төлүүгүт.

Бары улуускут хаһыатыгар суруттараргa тиэтэйиҥ!

Сурутуу бөс ыйын 25 күнүгэр бүтэр

Арыылаах боҕуолаагар хонтуора дьиэтин кэнэҥ хоһуогар мас тардыһаччыларга аналлаах «Эрчим» дулуун үлаллар. Ону улууска биир-биллэр мас тардыһаччы Лука Лукич Попов салайар.

«Эрчим» мас тардыһаччылар кулууптара» диэн сэмэй табличкалаах хосов кирпэн калэбин. Кибэ соҕуйа, сонургуу уонна үөрэ көрөр эрчиллэр тэриллэрэ туруоруллубуттар. Хос ортотугар мас тардыһар олох баар. Истиэнэҕэ дьаһалта баһылыга В. М. Ядрихинскай болахтаабыт чаҥыта уонна араммаласах спорциллэлэр ыйаннан туралаар. Онуу кытары илии быччыгын, тарбаҕы эрчиэрэ аналлаах тэриллэр, тардыһар мастар кичэллэхтик саайыллыбыттар. Мас тардыһар олох туда сис хичэйдыыр, атах тарбаҕын сайыннарар тренажердар туруоруллубуттар. Электро-уонна холбоонор велосипед, ардах албастары онгорорго эрчийэр кытаанах куруһуналар, маакка сытан эрэн дьарыктанар, штанга аныыр становктар баалларр. Бу становктары интернат-оскуола тренерэ Лаврентий Кычкин суботинэн, кордоруттүүнэн бөҕалаахтары түмэн эргэ-урда бырацыллыбыт тимирдэри сыбаарка-дааан Лука Лукич бэйэтэ онгорбут. Кулуунна дьарык хас киэһэ ахсын 7 чаастан саҕаланар. Маҥнай этиэнин итиэ сүүрүүттэн саҕаламыллар. «Арыгы испит кинэ дьарыкка киирбэт» диэн кытаанах бырааабыла олохтообуттар, онуу бары тутуһаллар.

Лука Лукич бэйэтэ эдэр эрдэҥиттэн хаамтаайдыыт, волейболист, техникчыт, быһаха, дохотторо спортсмен. Мас тардыһыытынан да идэтийэн дьарыктаммыта балачча буолла, Сүүмэрдэммит хамаанда састаабыгар кэирбэн үгүс төгүл улууһун чемпиона комускэбитэ. Кэнники сылларга ситиһиилэриттэн ахтан аһардахха, былырыын Горнайга буолбут Саха сирин VII-с уонна «Көмүс мас» республика чемпионаттарыгар чемпионнаабыта. Быйылгы 2000 сылга Степан Алексеев бириинигэр ыытыллыбыт Чурапчыга буолбут республика чемпионатыгар үрүт комус призер буолбута.

Кэргэнэ Евдокия Матвеевна идэтинэн библиотекарь, эмиэ дохотторо спортсменка, волейболистка. Нәһилиэгин общественнай олоҕор оруугун кэхтээхтүк кытар активистка үс сыллаҕыта «Чэгиэн чол» диэн сүүрбэччэ кинилээх куруһуогу тэрийэн үлэлэппитэ. Бу куруһуок нәһилиэккэ чол олох сиэрин тарҕатыыга бастакы хаарыаччы буолбута. Манна дьиэ хаһайыыларыгар аналлаах иллэҥ кэмин туһалаахтык өтөрыыта, оҕуруот аһын үүнэриитэ, бөҕэни саалаанныыта, доруобай, чол куттаах буолуу сиэрдэриэгэр ааҕыы бэсиэдэлэр, кордоруулээх дьарыктар ыытыллаллар, көрсүһүүлэр тэриллэллэр.

«Чэгиэн чол» куруһуок уонна «Эрчим» кулуун үгүс киһини үмүрү тардан дьарыктыыллар. Итиэ курдук улуус кэнниттэн ыраах сытар Арыылаах алаадыгар чэгиэн-чэбдик буолуугa, чол олохха тардыыта үлэ нүөстүү оргуйар.

Анна ПЕТРОВА.

ЧӨЛ ОЛОХ—БҮГҮҢҢҮ КҮН ИРДЭБИЛЭ

Биһиэхэ, Арыылаахха

Сайыҥҥы үлэ саҕаланар

Бөс ыйыгар Болтоно орто оскуолатыгар Оҕо саас уонна оҕо спордун сылларын түмүктүүр, онуу тэҥэ сайыҥҥы 5-с чиэппэр үлэтин саҕалыыр үөрүүлээх бырааһынныык—ыыах буолан аастa.

Дьэ, манна көрүөг этэ оҕолуун-улахаммыын, үөрэнээччилиин-учууталлыын, эдэрдиин-кырдьыҕастыын—бары спортивнайдык тахсыыбыттарын, «Спорт—доруобуйа төлөнтө» девиһин ирдэ туппуттарын.

Күн аайан күндэрэ тыкта, сикиэр тыал сүрүн соруҥнаах. Бастатан туран, ыһыаҥы сахалыы сиэрэ-туома тутуһан алгысчыт айхаллаата, арыылаах алаадыынан ааз уоту айах тутта. Уруккуттан түгэннэн «Кэнчээри» уонна «Кэскил» оҕо тэриллэриэгэр ыалы сиэрэ-туома буолла. Үчүгэй үөрэхтээх оҕолорго, активистарга, спортсменнарга наҕараадалар, сыл түмүгүнэн «Бастыҥ кылаас» аатын ылбыттарга харчынан бириэмийэлэр, оскуола олоҕор актыыбынайдык кыттар төрөппүттэргэ махтал суруктар туттарылыыннылар.

Оскуола директора З. Е. Егоров үчүгэй үлэлээх методическай холбоһуктары 1000-лыы солк. харчынан бириэмийэлээтэ, туйгун үөрэнээччилэргэ транспортары итиннэ оскуола үөрүтэр-производственнай мастарыскыайа спонсордаһыынынан 50-нуу солк. харчынан бириэмийэлэри туттарбата. Оскуола бастыҥ ыччатыттара манна ыыппыттара, үнкүүһүттэрэ үөрүүнү үксэттилэр.

Бу кэнниттэн кылаастарынан Оҕо саас уонна оҕо спордун сылларын түмүктүүр эстафета буолла. Кылаастарынан учууталлардыын-оҕолордуун бары сүүрдүлэр. Онустарын кытта учууталлар хамаандаларын эмиэ күрэхтэстилэр. Манна онустар ырааҕынан чорбойон тарыстылар.

Эстафета түмүгүнэн кыайыылаахтар наҕараадаланнылар. Салгыы ардах оонньуулар, аттракционнар бырааһынныыгы сиэрдилэр.

Аны сайыҥҥы үлэ-хамнас саҕаланар. Оскуола оҕолоо барыта пришкольнай участогынан, бөрдиидээн баһынай хаһаайыстыбаларынан, экологическай, туристическай болохторуунэн сүүмэрдэнэн күргүөм үлэҕэ, сыныалаантка тарҕастылар.

М. ИВАНОВА.

КЭЛИҢ, КӨРҮҢ, КЫТТЫҢ!

Бөс ыйын 20 күнүгэр киэһэ Чурапчытаабы народнай театр иннигэр ОҺУОКАЙ КҮРЭҢ буолар. Жюри составыгар баалларр: Дьокуускай куораттан республикатаабы «Знание» обществоо үлэһиттэрэ, оһуокай пропагандистара С. Я. Яковлев, А. М. Уваровская.

Кыттыыны ылыахтара: И. И. Яковлев (Болугур), Н. П. Тарасов, Р. А. Собакина (Хоптоҕо), З. Мохначевская, Т. Н. Горохова (Хатылы), М. Н. Ширяева, М. Н. Викторова (Чакыр), А. Платонов, С. Окопенникова (Болтоно), Д. М. Пестриков (Алаҕар), улуус кинигэттэн С. С. Морфунов, В. П. Герасимов, Г. В. Жирков, Л. Д. Чепалова, А. М. Сыпринова уо. д. а.

Маннык бириистэр олохтоннулар:

«Көмүс күөмэй» Гран-при—улуус дьаһалтата убаһа туруорар.

I миэстэҕэ—2 тыс. солк.

II миэстэҕэ—1 тыс. 500 солк.

III миэстэҕэ—1 тыс. солк.

Маны сэргэ 500-түү солкуобайдаах «Чуор куоластаах этэччэ», «Хомоҕой тыллаах этэччэ», «Үйүн тылынаах этэччэ», «Эдэр, кэскиллээх этэччэ» диэн бириистэр туруорулуохтара.

УЛУУС ОЛОХТООХТОРО! Кыбат дьоннооох кэлэн-тат уйгулаах сайыны көрсөр өбүгэбит бырааһынныыгар оһуокай түһүлгэтигэр кэхтээхтүк кыттыыт!

x x x

Бөс ыйын 21 күнүгэр тэриллэриннэн, нәһилиэктэриэн аһыыр түһүлгэлэри кэргэтиннэ маннык бириистэр баалларр:

I миэстэҕэ—2000 солк.

II миэстэҕэ—1000 солк.

III миэстэҕэ—500 солк.

«Үрүҥ түүн» шоуга киирии билиэт сыаната—20 солкуобай.

Бу күн Нерюнгритаабы куукуольнай театр биһиги народнай театрбытыгар шалдьыттыыр. Киэһэ 5 часка—оҕолорго Суворин «Бука» диэн спектакля, билиэт сыаната—15 солк. 8 чаастан улахан дьоҥҥо С. Ермолаев—Сөкөн Өкөр «Былааһы—Сэбиэкиэ!» диэн спектакля буолуоҕа. Билиэт сыаната—20 солк.

Тэрийэр комиссия.

САЙЫН ҮЛЭ КҮӨСТҮҮ ОРГУЙАР

Сайын кэлэн республикаҕа «2000 үтүө дьыала» хамсааһын далаһыннанан иһэр. Үгүс куораттарга уонна улуустарга культура, доруобуйа харыстабылын, спорт объектарын өрөмөөннүүлэр, норуот күүһүнэн туталлар. Ол эрдэҕэ сорох улуустарга дьыала уоталлан биэрбит. Бөс ыйын 15 күнүгэр буолбут селекторнай мунньахха Бүлүү, Нам, Олёкө, Эбэҥэ-Бытантай улуустара хаалыыллыахтар ортолорутар аттаммыылар. Сүбэ мунньаҕы салайан ыытыт Правительство Председателин солбуйаччы М. Мучин олохтоох дьаһалталар баһылыктарын кытаанахтык сэмэхэтэ. Предприятиелар, учреждениелар салайаччылара, нәһилиэннэр хамсааһыныгар сыһыаннара туоваан кинилэр позицияларыттан тутулуктаах.

Хамсааһыны күүһүрдүү бөҕэ суолталаах усулуобуйатынан пропаганда буолар. Итиннэ сибэстээн соҕуну тарҕатар органнар иннилэригэр чопчу соруктар туруорулуннулар. «2000 үтүө дьыала» ведомстволар иккиардыларыныаҕы ситэриллэр директиванан салайаччы И. Бочкарев этэриэн, республика көҕүлэһиннин федеральнай таһымнаах эмиэ сырдатыахха наада. Быстахтык ыллахха, кини быйыл Хаҥалас улуһуттар ыытыллыахтаах Дальнай Востоктаабы федеральнай округ регионнара кытыылаах ыччат прессатын фестиваллын туһаайарга этэ.

СИА.

Хаһыат анытыскы нүөмэрэ бөс ыйын 24 күнүгэр, субуотаҕа, тахсыаҕа.

Редактор Г. Г. ПОПОВ

ОБЫРАА АДРЕС: 678700, с. Чурапча, ул. Карла Маркса, 26 ааб. ТЕЛЕФОНЫ: редактор — 91-332, отделы — 91-268.

Учредители (соучредители) газеты — Редакция, Администрация улуса, Правительство Республики (Саха Якутия). Газета издается на якутском языке, выходит по вторникам, четвергам и субботам.

Индекс газеты 54907

Чурапчинская улусная типография. Национальной издательско-полиграфической компании «Сахаполиграфиздат».

ЗАКАЗ, № 69. Подписано в печать: 19. 06. 2000 г. Тираж 2360.

Автор суруттар этиллэр саҥа редакция позициятыгар тэлдьи сох түбэһэр буолбатах. Суруккы ыйыллар чахчылар кырдьыгыстыктарыгар ыччаттаабыт автор ууга бэлэх туруоруллар.